

แผนบริหารการสอนประจำบทที่10

การแปรเปลี่ยน

หัวข้อเนื้อหาประจำบท

ความหมายของการแปรเปลี่ยน

ลักษณะของการแปรเปลี่ยนในงานออกแบบ

1. การแปรเปลี่ยนรูปร่าง
2. การแปรเปลี่ยนที่ว่าง
3. การแปรเปลี่ยนระนาบ
4. การแปรเปลี่ยนของเส้น
5. การแปรเปลี่ยนของพื้นผิว
6. การแปรเปลี่ยนของสี
7. การแปรเปลี่ยนโครงสร้าง
8. การแปรเปลี่ยนขนาดและทิศทางของจุด

วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

หลังจากได้ศึกษาบทที่ 10 จบแล้ว ผู้ศึกษาสามารถ

1. ให้ความหมายของการแปรเปลี่ยนได้
2. จำแนกลักษณะของการแปรเปลี่ยนได้
3. นำการแปรเปลี่ยนในลักษณะต่างๆ มาใช้ปฏิบัติการออกแบบให้เกิดทิศทางหรือความเคลื่อนไหว
4. สร้างวินัยและความรับผิดชอบต่องานของตนเองและสังคม

วิธีสอนและกิจกรรมการเรียนการสอน

วิธีสอน

1. บรรยาย
2. อภิปราย

กิจกรรมการเรียนการสอน

1. ตอบคำถามในเนื้อหาที่บรรยาย
2. ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากสื่อต่างๆรวบรวมเป็นแฟ้มสะสมผลงาน
3. คัดเลือกผลงานออกแบบที่ดีมาวิเคราะห์และอภิปราย

สื่อการเรียนการสอน

1. เอกสารการสอนเรื่อง การแปรเปลี่ยน
2. สื่ออิเล็กทรอนิกส์ (power point)
3. ตัวอย่างงานจริงและภาพนิ่ง

การวัดและประเมินผล

1. ใช้วิธีสังเกต
  - 1.1 สังเกตจากการตอบคำถาม
  - 1.2 สังเกตจากการทำงาน
  - 1.3 สังเกตจากการอภิปรายผลงานที่ได้รับมอบหมาย
2. ใช้วิธีตรวจผลงาน
  - 2.1 ผลงานที่ถูกต้องตามโจทย์กำหนด
  - 2.2 ผลงานที่ถูกต้องตามเกณฑ์ประเมินผลที่แจ้งในใบงาน

บทที่ 10

การแปรเปลี่ยน

ถ้าจะกล่าวอย่างกว้างๆ การแปรเปลี่ยนดูเหมือนจะเป็นส่วนหนึ่งจังหวะที่เกิดจากการต่อเนื่องก้าวหน้า เพราะลักษณะของการแปรเปลี่ยนมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงทีละน้อย โดยค่อยๆ บิบบเล็กเป็นจังหวะที่ถดถอยแล้วค่อยๆ เพิ่มความกว้างเป็นจังหวะก้าวหน้า มีการลดรูป เพิ่มรูปได้ของทัศนธาตุ เช่น เส้น สี ขนาด รูปร่าง รูปทรง ฯลฯ การแปรเปลี่ยนจึงน่าจะจัดว่าเป็นส่วนขยายเรื่องราวเกี่ยวกับจังหวะที่เกิดจากการต่อเนื่องก้าวหน้า

ความหมายของการแปรเปลี่ยน

นักวิชาการได้อธิบายลักษณะการแปรเปลี่ยน (gradation) ดังนี้

การแปรเปลี่ยนรูปทรงขององค์ประกอบจะเป็นไปอย่างมีระเบียบ ไม่เพียงแต่การค่อยๆ เปลี่ยนรูปทรงไปที่ละน้อยแต่รวมถึงการจัดระบบ ซึ่งมีผลต่อการวางตาและสร้างสรรค์ความรู้สึกถึงความก้าวหน้า ที่ปกติแล้วจะนำไปสู่จุดสำคัญหรือจุดสนใจตามลำดับ เราจะเห็นถึงการแปรเปลี่ยนได้จากประสบการณ์ที่เห็นในชีวิตประจำวัน สิ่งซึ่งอยู่ใกล้ตัวเราจะดูมีขนาดใหญ่ และสิ่งที่อยู่ไกลดูจะมีขนาดเล็กลง (เลอสม สถาปิตานนท์. 2537: 102)

สภาพการลดหลั่นแสดงแบบแผน มิใช่เพียงการเคลื่อนตัวลดหลั่นเท่านั้น แต่ยังคงลดหลั่นภายใต้แบบแผนอีกด้วย เป็นการสร้างภาพลวงและแสดงลีลาที่ก้าวหน้า เปลี่ยนแปลงและนำไปสู่ความรู้สึกสูงสุดในการเคลื่อนตัวเปลี่ยนแปลงนั้น สภาพการลดหลั่น เป็นเรื่องเกี่ยวข้องกับประสบการณ์ที่มองเห็นได้ สิ่งที่อยู่ใกล้จะให้ความรู้สึกใหญ่และ สิ่งที่อยู่ไกลก็ให้ความรู้สึกเล็ก (วิรุฬ ตั้งเจริญ. 2537: 50)

ความเปลี่ยนแปลงระดับเป็นเรื่องของการแปรเปลี่ยนทัศนธาตุ และลักษณะของทัศนธาตุ เช่น การแปรเปลี่ยนรูปร่าง รูปทรง ทิศทาง ขนาด สี กล่าวโดยสรุปคือ การเปลี่ยนสภาพจากทัศนธาตุและลักษณะของทัศนธาตุจากสภาวะหนึ่งไปยังอีกสภาวะหนึ่ง (มาโนช กงกะนันทน์. 2538: 140)

การแปรเปลี่ยน คือการเปลี่ยนแปลง การกระจายหรือการลดหลั่นของส่วนประกอบมูลฐานของทัศนศิลป์ ได้แก่ เส้น รูปร่าง รูปทรง พื้นผิว ขนาด น้ำหนักอ่อนแก่ สี จากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่ง และระหว่างสภาพทั้งสองนี้มีการแปรเปลี่ยนที่ต่อเนื่อง สัมพันธ์กัน (วัฒนาพร เชื้อนสุวรรณ. ม.ป.ป.: 191)

สรุปความหมายของการแปรเปลี่ยนได้ว่าการแปรเปลี่ยน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทัศนธาตุทีละน้อยอย่างมีระบบ เป็นการเปลี่ยนแปลงจากสภาวะหนึ่งไปสู่อีกสภาวะหนึ่ง

ลักษณะของการแปรเปลี่ยนในทางออกแบบ

ลักษณะของการแปรเปลี่ยนของทัศนธาตุต่างๆ มีผลทางการมอง ซึ่งเปลี่ยนจากสภาพเดิมมาสู่สภาพใหม่ โดยการแปรเปลี่ยนนั้นเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ทำให้ได้รูปลักษณะใหม่ และได้อารมณ์ความรู้สึกที่แปรเปลี่ยนไปอย่างหลากหลาย สนองตอบตามจุดประสงค์ที่ต้องการ ซึ่งอาจนำมาใช้ในการออกแบบภาพนิ่งหรือภาพเคลื่อนไหว

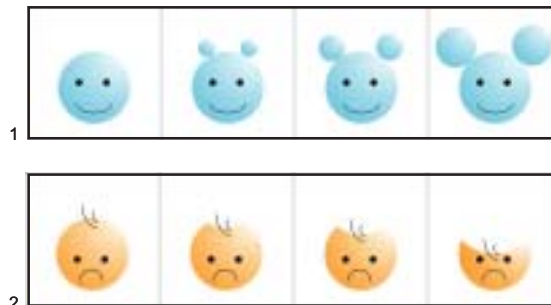
การแปรเปลี่ยนในทางการออกแบบศิลปกรรมพอสรุปได้ 8 แบบคือ

1. การแปรเปลี่ยนรูปร่าง
2. การแปรเปลี่ยนที่ว่าง
3. การแปรเปลี่ยนระนาบ
4. การแปรเปลี่ยนของเส้น
5. การแปรเปลี่ยนของพื้นผิว
6. การแปรเปลี่ยนของสี
7. การแปรเปลี่ยนโครงสร้าง
8. การแปรเปลี่ยนขนาดและทิศทางของจุด

1. การแปรเปลี่ยนรูปร่าง

การแปรเปลี่ยนรูปร่างอาจเป็นได้ 2 ลักษณะคือ

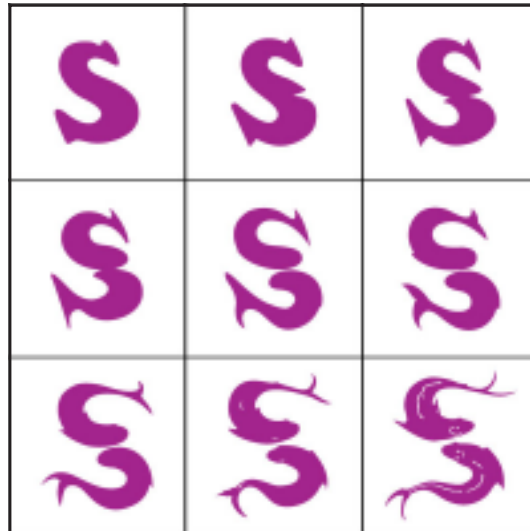
1.1 การเพิ่มรูปหรือการลดรูป เพื่อให้เกิดความเหมาะสมตามวัตถุประสงค์ของการออกแบบ รูปร่าง และขนาดของหน่วยย่อยจะค่อยๆ แปรเปลี่ยนไปพร้อมกับการเปลี่ยนแปลงหน่วยของรูปร่าง

ภาพที่ 10.1 ภาพการแปรเปลี่ยนรูปร่างโดยการเพิ่มหรือการลดรูป ทำให้รูปร่างเดิมเปลี่ยนแปลง

1. การแปรเปลี่ยนรูปร่างโดยการเพิ่มรูป
2. การแปรเปลี่ยนรูปร่างโดยการลดรูป

1.2 การกลายสภาพของรูปร่าง เป็นการเปลี่ยนแปลงรูปร่างทีละน้อยจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่ง เช่น จากตัวอักษร S แปรเปลี่ยนเป็นปลาสองตัว

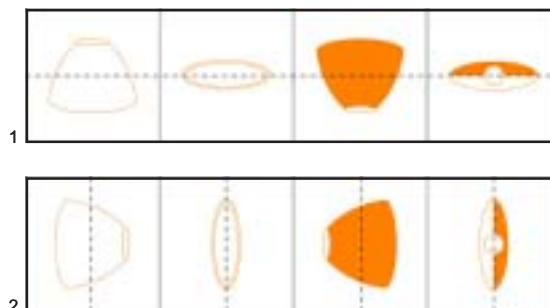

ภาพที่ 10.2 ภาพการแปรเปลี่ยนรูปร่างโดยการเปลี่ยนแปลงทีละน้อยจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่ง

2. การแปรเปลี่ยนที่ว่าง

การแปรเปลี่ยนที่ว่างมีผลต่อรูปร่างหรือขนาดของหน่วยรูปทรง ความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยของรูปทรงและพื้นภาพจะไม่คงที่ ซึ่งจะทำให้ได้ 2 วิธีคือ

2.1 การหมุนที่ว่าง เป็นการหมุนที่ว่างค่อยเป็นค่อยไปจากพื้นภาพ สมมุติว่ามีแกนกลางของรูปทรงตามแนวนอน รูปทรงจะหมุนมาข้างหน้า หรือหมุนไปข้างหลังได้ หรือถ้ามีแกนกลางในแนวตั้งรูปทรงจะหมุนไปด้านซ้ายหรือด้านขวา ซึ่งในการหมุนแต่ละรอบจะเห็นด้านต่างๆ ของรูปทรงที่แปลกออกไป

ภาพที่ 10.3 ภาพการแปรเปลี่ยนที่ว่างโดยการหมุนที่ว่าง
 1. ภาพรูปทรงที่หมุนในแกนสมมุติตามแนวนอน
 2. ภาพรูปทรงที่หมุนในแกนสมมุติตามแนวตั้ง

2.2 การเพิ่มหรือลดที่ว่าง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้มีลักษณะเดียวกับการเปลี่ยนขนาด จะทำให้เห็นภาพของรูปทรงเคลื่อนมาข้างหน้าหรือถอยหลังไปในที่ว่างมีผลทำให้ภาพดูมีขนาดใหญ่เมื่ออยู่ใกล้และมีขนาดเล็กลงเมื่ออยู่ไกลออกไป

ภาพที่ 10.4 ภาพการแปรเปลี่ยนที่ว่างโดยการเพิ่มหรือลดที่ว่าง มีผลทำให้ภาพดูมีขนาดใหญ่เมื่ออยู่ใกล้และมีขนาดเล็กลงเมื่ออยู่ไกลออกไป

3. การแปรเปลี่ยนตำแหน่งระนาบ

การแปรเปลี่ยนตำแหน่งระนาบทำให้เกิดความรู้สึกก้าวหน้า สิ่งนี้ชี้ให้เห็นการเปลี่ยนตำแหน่งหน่วยของรูปทรง หน่วยของรูปทรงสามารถเคลื่อนขึ้นข้างบนหรือเคลื่อนลงข้างล่าง หรือเปลี่ยนจากมุมหนึ่งไปสู่อีกมุมหนึ่งตามลำดับ (เลอสม สตาปีตานนท์. 2537: 105)

ภาพที่ 10.5 ภาพการแปรเปลี่ยนตำแหน่งระนาบ

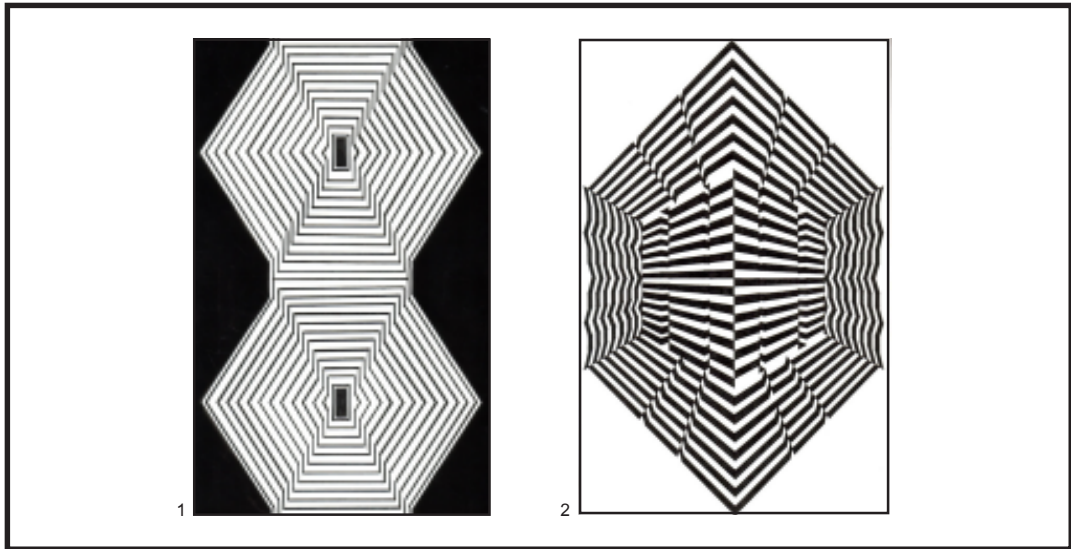
1. ภาพการแปรเปลี่ยนตำแหน่งระนาบโดยการเคลื่อนขึ้นข้างบนตามลำดับ
2. ภาพการแปรเปลี่ยนตำแหน่งระนาบโดยการเคลื่อนจากมุมหนึ่งไปยังอีกมุมหนึ่ง

4. การแปรเปลี่ยนของเส้น

การแปรเปลี่ยนของเส้นพอสรุปได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

4.1 การแปรเปลี่ยนสภาพของเส้นจากสภาพหนึ่งไปสู่อีกสภาพหนึ่ง

โดยยังคงรักษาระยะห่างเท่าเดิม เช่น จากสภาพเส้นตรงไปสู่สภาพเส้นซิกแซก หรือสภาพเส้นเล็กบางไปสู่สภาพเส้นใหญ่กว้างจนกลายเป็นรูปร่าง เป็นต้น

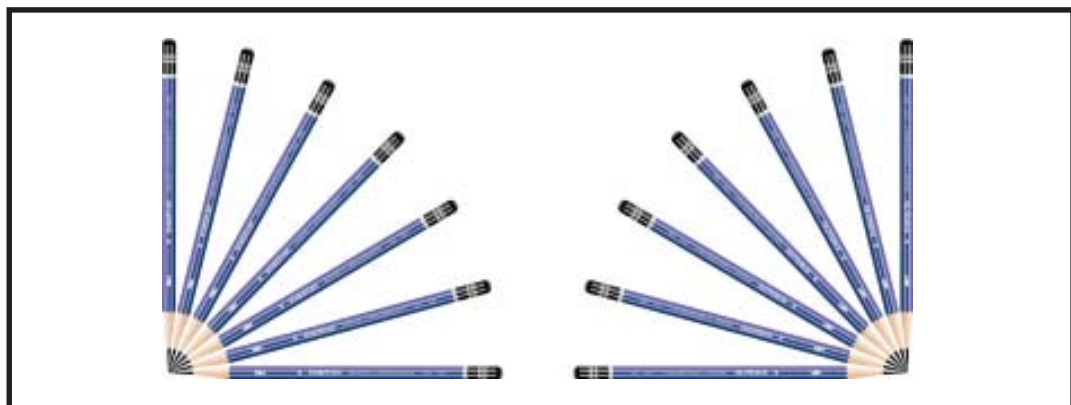

ภาพที่ 10.6 ภาพการแปรเปลี่ยนสภาพของเส้นจากสภาพเส้นตรงไปสู่เส้นหยัก โดยยังคงรักษาระยะห่างเท่าเดิม

ที่มา : 1. วรยุทธ ด้านสมบูรณ์. นักศึกษาชั้นปีที่ 1. 2. อนุกุล พงษ์ดิกานนท์. นักศึกษาชั้นปีที่ 1.

4.2 การแปรเปลี่ยนทิศทางของเส้น

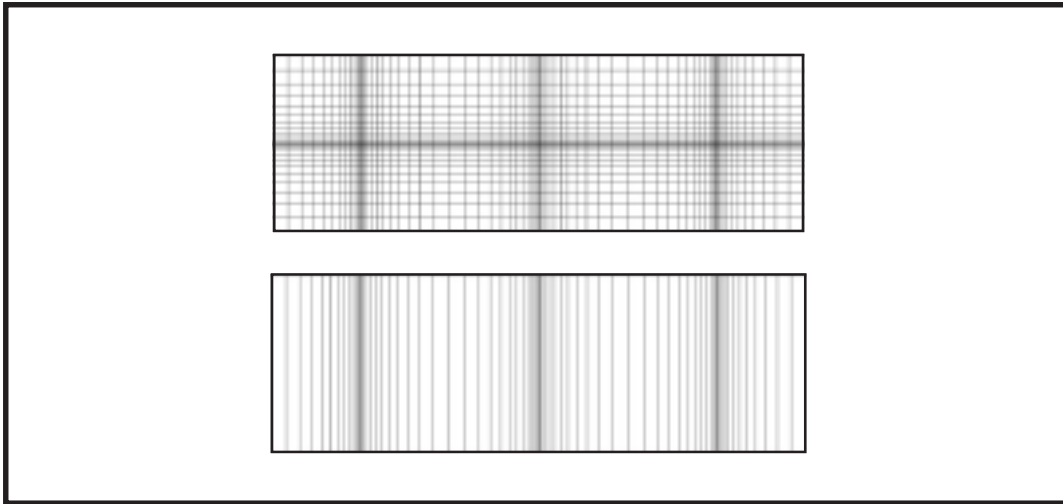
เป็นการเปลี่ยนทิศทางของเส้นจากซ้ายไปขวา หรือจากขวาไปซ้าย เช่น สภาพเส้นตรงในแนวตั้งที่เปลี่ยนแปลงทิศทาง โดยคงสภาพเส้นตรงไว้

ภาพที่ 10.7 ภาพการแปรเปลี่ยนทิศทางของเส้น

4.3 การแปรเปลี่ยนจังหวะของเส้นแบบถดถอยและแบบก้าวหน้า

โดยที่ระยะของเส้นจะค่อยๆ ซิดเข้าหากันในการแปรเปลี่ยนจังหวะแบบถดถอย และจะค่อยๆ ห่างออกในการแปรเปลี่ยนจังหวะแบบก้าวหน้า เมื่อจังหวะทั้งสองชนิดอยู่ด้วยกัน ทำให้เห็นถึงความเคลื่อนไหวของเส้น

ภาพที่ 10.8 ภาพการแปรเปลี่ยนจังหวะของเส้นแบบถดถอยและแบบก้าวหน้า ทำให้เห็นถึงความเคลื่อนไหวของเส้น

5. การแปรเปลี่ยนของพื้นผิว

การแปรเปลี่ยนพื้นผิวในที่นี้หมายถึง การแปรเปลี่ยนของพื้นผิวที่รับรู้ได้ด้วยตา (visual texture) เป็นการแปรสภาพจากพื้นผิวหยาบไปสู่พื้นผิวละเอียด หรือจากพื้นผิวละเอียดไปสู่พื้นผิวหยาบ ทำให้อารมณ์และการรับรู้ในการมองเห็นแตกต่างกันไป

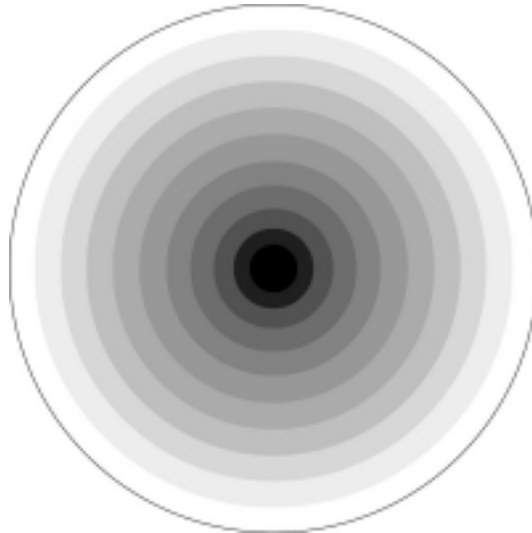
ภาพที่ 10.9 ภาพการแปรเปลี่ยนของพื้นผิว

6. การแปรเปลี่ยนของสี

การแปรเปลี่ยนของสีมี 2 แนวทาง คือ

6.1 **การแปรเปลี่ยนหน้าหนักสี** เป็นการแปรเปลี่ยนของน้ำหนักอ่อนแก่ โดยผสมสีขาวหรือสีดำลงไปในเนื้อสี หรือเป็นค่าสูงต่ำของสีจากสีดำไปสีขาว

ภาพที่ 10.10 ภาพการแปรเปลี่ยนหน้าหนักสี

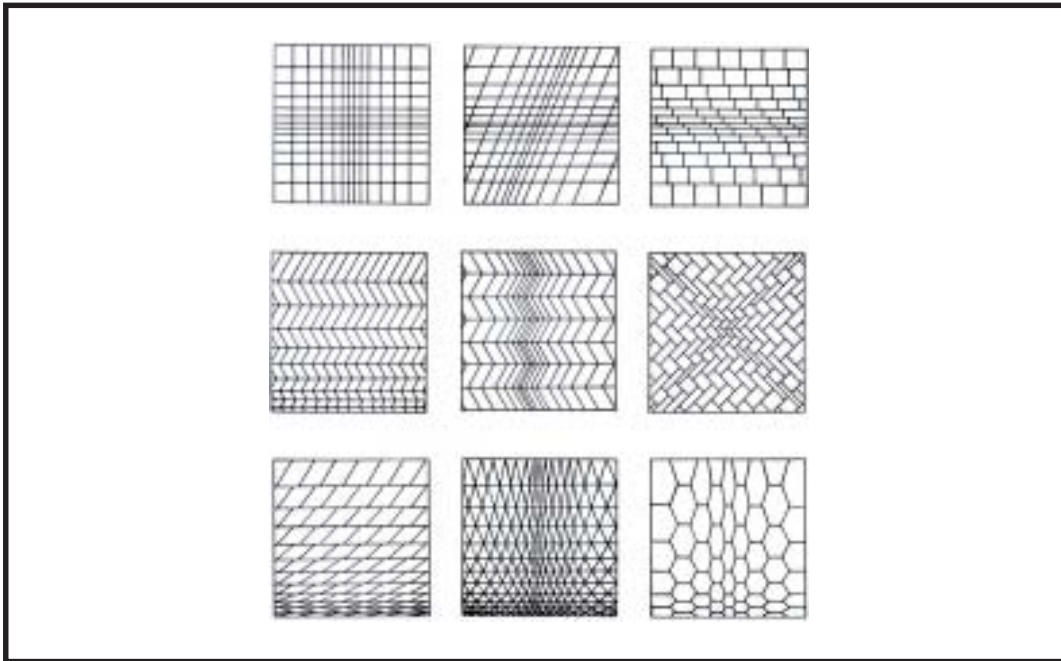
6.2 **การแปรเปลี่ยนของสีและความสดของสีที่เรียงกันในวงจร** ซึ่งค่าความสดของสีจะถูกลดลงโดยการเติมสีที่เป็นกลาง (neutral color) หรือสีคู่ตรงข้ามลงไป

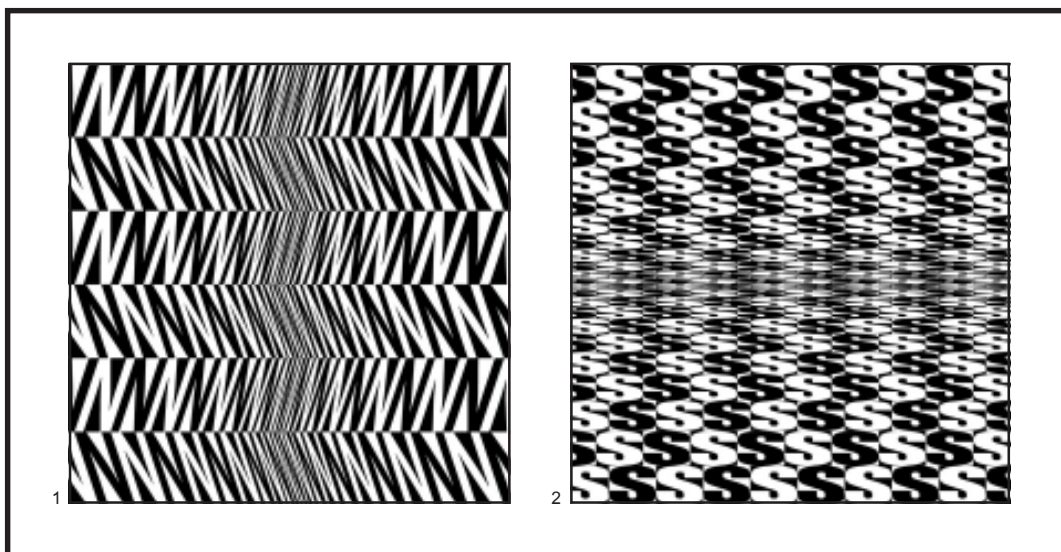
ภาพที่ 10.11 ภาพการแปรเปลี่ยนของสีและความสดของสีที่เรียงกันในวงจร

7. การแปรเปลี่ยนโครงสร้าง

การแปรเปลี่ยนโครงสร้างเป็นการทำโครงสร้างที่เป็นตารางปกติให้เกิดรูปแบบ (pattern) ใหม่ขึ้น อาจทำให้เป็นสามเหลี่ยม สี่เหลี่ยมด้านขนาน สี่เหลี่ยมผืนผ้า หกเหลี่ยม ฯลฯ ให้เกิดจังหวะแบบถดถอยหรือจังหวะแบบก้าวหน้าของโครงสร้าง

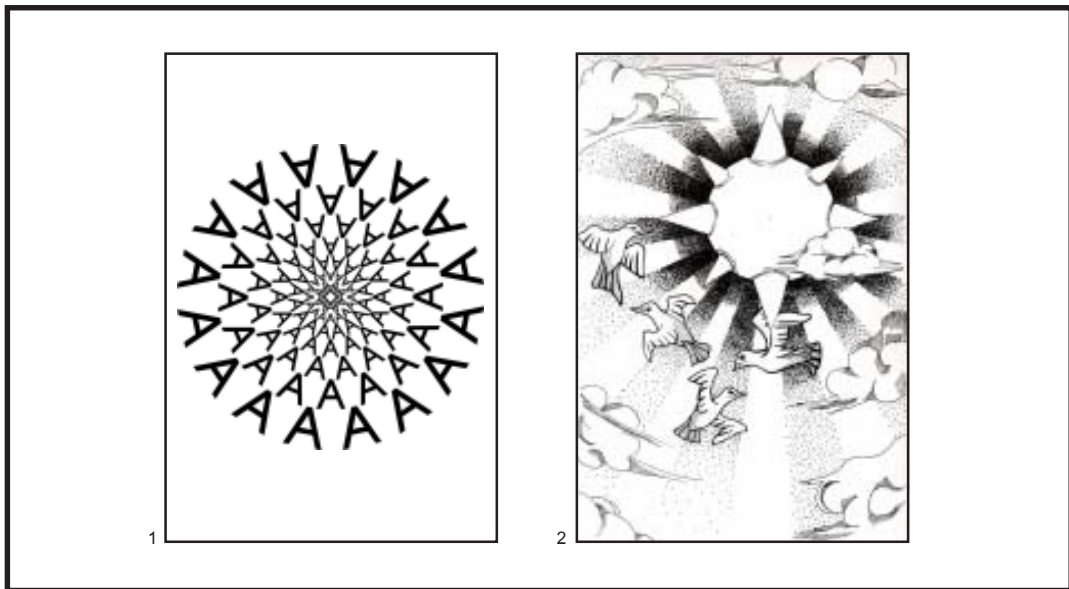
ภาพที่ 10.12 ภาพการแปรเปลี่ยนโครงสร้าง
ที่มา : เลอสม สถาปิตานนท์. 2537: 109.

ภาพที่ 10.13 ภาพการแปรเปลี่ยนโครงสร้าง
ที่มา : 1. ฌ็อง-ลูวี สุวรรณชีวะศิริ. นักศึกษาชั้นปีที่ 1. 2. สานิตย์ แสงแก้ว. นักศึกษาชั้นปีที่ 1.

8. การแปรเปลี่ยนขนาดและทิศทางของจุด

การแปรเปลี่ยนขนาดและทิศทางของจุด มีลักษณะแปรเปลี่ยนแบบแผ่ขยาย (radiation) ซึ่งการแผ่ขยายนี้ตามปกติจะมีพลังดึงดูดทางสายตาโดยการเคลื่อนไหวจาก ศูนย์กลางหรือเข้าสู่ศูนย์กลาง แสดงจุดสำคัญได้เด่นชัดและมีความสมดุล

ภาพที่ 10.14 การแปรเปลี่ยนขนาดและทิศทางของจุดแบบแผ่ขยาย

ที่มา : 1. อนันต์ ชมภูทอง. นักศึกษาชั้นปีที่ 1. 2. ปรม สำเภาแก้ว. นักศึกษาชั้นปีที่ 1.

สรุป

การแปรเปลี่ยน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทัศนธาตุ เช่น เส้น สี รูปร่าง รูปทรง ฯลฯ ที่ละเอียดอย่างมีระบบ เป็นการเปลี่ยนแปลงจากสภาวะหนึ่งไปสู่อีกสภาวะหนึ่ง

ลักษณะการแปรเปลี่ยนของทัศนธาตุในงานออกแบบที่เปลี่ยนอย่างต่อเนื่อง มีผลในการมองซึ่งเปลี่ยนจากสภาพเดิมมาสู่สภาพใหม่ ซึ่งอาจนำมาใช้ในงานออกแบบศิลปกรรมที่เป็นภาพนิ่งหรือภาพเคลื่อนไหว

การแปรเปลี่ยนสรุปได้เป็น 8 แบบ คือ

1. การแปรเปลี่ยนรูปร่าง โดยการเพิ่มรูปหรือลดรูป และการกลายสภาพของรูปร่าง
2. การแปรเปลี่ยนที่ว่าง โดยการหมุนที่ว่างและการเพิ่มหรือลดที่ว่าง

3. การแปรเปลี่ยนระนาบ โดยการหมุนระนาบหรือเปลี่ยนตำแหน่งที่ราบ
4. การแปรเปลี่ยนของเส้น โดยการแปรเปลี่ยนสภาพของเส้น ทิศทางของเส้น และจังหวะของเส้น
5. การแปรเปลี่ยนพื้นผิว โดยการแปรเปลี่ยนสภาพพื้นผิวที่รับรู้ได้ด้วยตา
6. การแปรเปลี่ยนของสี โดยการแปรเปลี่ยนน้ำหนักของสี ความสดของสีและสีที่เรียงในวงจรัส
7. การแปรเปลี่ยนโครงสร้าง โดยทำโครงสร้างปกติให้เกิดรูปแบบ (pattern) ใหม่ขึ้น รวมถึงการสร้างจังหวะถดถอยและจังหวะก้าวหน้าในโครงสร้างนั้น
8. การแปรเปลี่ยนขนาดและทิศทางของจุด มีลักษณะแปรเปลี่ยนแบบแผ่ขยาย (radiation) ซึ่งมีพลังดึงดูดสายตาโดยการเคลื่อนไหวจากศูนย์กลางหรือเข้าสู่ศูนย์กลาง แสดงจุดสำคัญได้ชัดเจนและมีความสมดุล

คำถามท้ายบท

1. จงอธิบายความหมายของการแปรเปลี่ยน
2. การแปรเปลี่ยนรูปร่างทำได้กี่ลักษณะ อย่างไรบ้าง
3. การแปรเปลี่ยนที่ว่างทำได้กี่วิธี อย่างไรบ้าง
4. จงอธิบายถึงการแปรเปลี่ยนระนาบ
5. การแปรเปลี่ยนของเส้นทำได้กี่ลักษณะ อย่างไรบ้าง
6. การแปรเปลี่ยนของพื้นผิวทำได้กี่ลักษณะ อย่างไรบ้าง
7. การแปรเปลี่ยนโครงสร้างทำได้กี่ลักษณะ อย่างไรบ้าง
8. การแปรเปลี่ยนขนาดและทิศทางของจุดทำได้กี่ลักษณะ อย่างไรบ้าง

แบบฝึกหัดท้ายบท

ปฏิบัติงานเรื่องการแปรเปลี่ยน

ให้ผู้ศึกษาใช้หลักการแปรเปลี่ยนออกแบบภาพให้เกิดทิศทางหรือความเคลื่อนไหว โดยการบีบภาพให้เล็กเป็นจังหวะถดถอย แล้วค่อย ๆ เพิ่มความกว้างเป็นจังหวะต่อเนื่องก้าวหน้าให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่ละน้อย

ผู้ศึกษาอาจเลือกวิธีอื่น เช่น การแปรเปลี่ยนทัศนธาตุได้แก่ รูปร่าง ที่ว่าง
ระนาบ เส้น พื้นผิว สี โครงสร้าง ขนาดและทิศทางของจุด

(ไปงานครั้งที่ 11 ในภาคผนวก)

เอกสารอ้างอิง

มาโนช กงกะนันท์. (2538). ศิลปะการออกแบบ. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.

เลอสม สถาปิตานนท์. (2537). What is design: การออกแบบคืออะไร. กรุงเทพฯ: 49
พับลิเคชั่นส์.

วัฒนาพร เชื้อนสุวรรณ. (ม.ป.ป.). เอกสารคำสอนทัศนศิลป์. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยพายัพ.

วิรุฬ ตั้งเจริญ. (2537). ออกแบบ 2 มิติ. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.

